

ובקולחות, שלא יתמעכו. ואין דישה בעומר. עתוס' פה. ד"ה אין) ואחר כך נותנים אותם באבוב (= כלי קליה של מוכרי קליות, העשוי מנחושת קלל - וזהו לשון 'קלי') המנוקב ככברה כדי שתהא האור שולט בכולו. גרש - טחון בריחים של גרוסות (טחינה גסה, כדי שהפסולת לא תעבור בנקבי הנפה) - לאחר ששטחום בעזרה והרוח היתה מנשבת בהם. כרמל - רך (חילוף אותיות כר - רך) ומל (- נמלל ביד). דבי רבי ישמעאל תנא: כר-מלא (- הגרעין מבושל כל צרכו ואינו שדוף, וממלא את הזג). יש מפרשים 'כרמל' שנאמר לענין איסור חדש שהוא יבש לגמרי, ולא כ'כרמל' שנאמר במנחת העומר (עפ"י רבנו גרשום כריתות ד:). ואולם רש"י (שם) פרש באופן זה.

ב. דרשות נוטריקון:

כרמל - רך מל; כר מלא.

וכרמל בצק לנו ויאמר תן לעם ויאכלו - בא ויצק לנו ואכלנו. ונוה היה (- נאה היה הלחם).

נתעלסה באהבים - נושא ונתן ונעלה (למיטה) ונשמה ונתחטא (- לשון משחק).

כנף רננים נעלסה - נושא עולה ונתחטא (- לשון הורדה, הנחה. או לשון טיול - משחק. ערש"י ותוס').

כי ירט הדרך - יראתה ראתה נטתה.

ג. שארית הקמח של מנחת העומר היה נפדה ונאכל לכל אדם, וחייב בחלה (שהרי שעת הגלגול קובעת לחיוב חלה, וזה נתגלגל ביד הדיוט) ופטור מן המעשרות, שמירוח הקדש פוטר (דגנך - ולא דיגון הקדש). רבי עקיבא מחייב, שלא ניתנו מלכתחילה אלא כפי הצורך ואילו השאר לא קידש. (אפשר שלרבי עקיבא אין צריך פדיה. או אפשר שפודים מדרבנן, שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון. תוס'. וע' בשפ"א).

דפים טו - טז

קטז. א. מירוח הקדש ומירוח עכו"ם - האם פוטרם מתרומות ומעשרות?

ב. גלגול עיסה של הקדש או נכרי - האם פוטר מחלה או לא?

ג. כיצד מערים אדם על תבואתו להפטר מתרומות ומעשרות?

ד. פטר חמור של נכרי, מה דינו?

א. מירוח הקדש פוטר (דגנך. סתם מתניתין בפאה ובחלה). לדברי רב כהנא, רבי עקיבא סובר שאינו פוטר. ואילו רבי יוחנן ורבא ועוד אמוראים חולקים וסוברים שגם לרבי עקיבא פוטר. ומותר לגמרי, הן באכילת עראי הן באכילת קבע (עפ"י תד"ה כדי; תוס' רעק"א פאה ד, ח).

מירוח עכו"ם - מחלוקת תנאים; רבי יהודה ורבי מאיר סוברים שאינו פוטר (דגנך, דגנך - מיעוט אחר מיעוט, לרבות), ותורמים ומעשרים משלו על של ישראל, ולהפך. רבי יוסי ורבי שמעון פוטרם (ומותר לאכול אפילו אכילת קבע. תוס' ועוד).

ואמרו (לפי דברי רבא) שאעפ"י חכמים גזרו לחייב משום בעלי כיסים (הלוקחים תבואה מן החמרים, ולא יבדילו בין מוכר נכרי לישראל. פירוש אחר: שיערימו לפטור תבואתם ע"י מירוח עכו"ם (רש"י), או יתלו את ממונם בגוי כדי לפוטרו (ערמב"ם תרומות ד, טו). ודוקא בתרומת ארץ ישראל, אבל תבואת חו"ל שאינה אלא מדרבנן - בגוי אין תרומתו ותרומה ואינה מדמעת.

- א. הלכה כרבי יוסי ורבי שמעון שמירוח נכרי פוטר (רמב"ם תרומות א, יא ואילך; יו"ד שלא, ד ז ועוד).
יש מהראשונים שפסק שאינו פוטר (תורי"ד קדושין מא:).
- ב. נחלקו הראשונים בפירוש 'מירוח עכו"ם' האם הכוונה לפירות השייכים לנכרי, ואפילו מירוח ישראל, או הכוונה לפעולת המירוח שנעשתה על ידי נכרי. ויש אומרים אפילו פירות ישראל שנתמרחו על ידי עכו"ם נפטרו.
- ג. כתבו התוס' שאין חילוק בין תבואה שמלכתחילה היתה של הגוי [למאן דאמר אין קנין לנכרי להפקיע מתו"מ] או קנאה מישראל (וכן דעת הראב"ד מעשר יא, טו). ויש סוברים שבאופן זה שקנאה מישראל, אין מותר אלא אכילת עראי, כאילו לא נתמרחו כלל (עפ"י שטמ"ק).
ודעת הרמב"ם (תרומות א, יא והלאה. וכן בתשובה שלו) שלא גזרו חכמים אלא בפירות שקנה הגוי מישראל אחר שבאו לעונת המעשרות, אבל היו של הגוי מקודם לכן – פטורים מכל וכל. (וע' שו"ת ר' בצלאל אשכנזי א; שער המלך תרומות ד, טו; חדושי הגר"ח הלוי בכורים ב, טו; יד דוד).
- ד. עוד כתבו התוס' בסוף דבריהם, שלא גזרו אלא באכילת קבע ולא בעראי. [ואולם לפי הסוברים שמירוח עכו"ם פוטר רק באכילת עראי, הגזרה היתה אף על אכילת עראי].
עוד מבואר מתוך דבריהם שגם רבינא ור"פ מודים לרבא שגזרו מדרבנן.

מירוח פירות הפקר – נראה שתלוי במחלוקת התנאים גבי מירוח עכו"ם. והוא הדין כשהיו הפירות בשעת מירוח אסורים בהנאה, שאינם נחשבים כשלו (עפ"י שו"ת פרי יצחק ח"ב לג. וע' חדושי הגר"ר בענגיס ח"ב כד, ד; קובץ שעורים פסחים טו–טז).

ב. גלגול בעיסת הקדש – פוטר לגמרי מן החלה, גם אם נפדית לאחר מכן (עריסתים).

- א. אפילו לחמי תודה ונזיר שעדיין לא נתקדשו, כיון שגלגל על דעת להקדישן [לאפוקי עשאן ע"ד למכרן בשוק], הרי זה כמגלגל עיסה על מנת לבשלה שפטורה מהחלה, ואעפ"י שבשעת אפיה עדין חולין הם, כבר נפטרו מן החלה (עפ"י ר"ש חלה א, ג; חו"א יו"ד קצט, ג. וב'משנה ראשונה' תלה דין זה במחלוקת הראשונים).
- ב. לדעת הסוברים [אליבא דרבי עקיבא] מירוח הקדש אינו פוטר, נחלקו אמוראים בירושלמי (חלה ג, ג) האם כמו כן גלגול הקדש אינו פוטר, אם לאו.

גלגול בעיסת נכרי – רבא נקט (לאחר שנסתפק בדבר) שתלוי הדבר במחלוקת התנאים האם מירוח נכרי פוטר מתרומות ומעשרות אם לאו. ולדעת רב פפא ורבינא פטור לכולי עלמא [אפילו אם אחר הגלגול ניתנה לישראל], ואם הפריש חלה מעיסה זו – מודיעים אותו שהוא פטור, ואינה חלה ונאכלת לזרים (עריסתים). יש מי שאומר שלמסקנא א"צ לדרשה זו, אלא נלמד מתרומה בגזרה שוה ד'ראשית'. ע' צל"ח פסחים לח; שפ"א כאן; שבת הלוי ח"ו נח).

וכן הדין בגר שנתגייר והיתה לו עיסה, ונתגלגלה עד שלא נתגייר. [ובזה רבי עקיבא חולק וסובר שהכל חולך אחר הקרימה בתנור. חלה ג, ג].

- א. הקובע לענין גלגול הוא בעלי העיסה בשעת הגלגול, האם הוא ישראל או נכרי. ואין הפרש מי עושה את פעולת הגלגול (עפ"י חלה ג, ה, ורע"ב; שיטמ"ק כאן; יו"ד שלא, א ועוד).
- ב. לדעת הסובר גלגול נכרי אינו פוטר, יתכן שאפילו קנה ישראל מן הנכרי פחות מכשיעור חיוב חלה – חייב בחלה, שכבר נתחייבה העיסה הגדולה כשהיתה אצל הגוי (ע' קרן אורה).

ג. להלכה, גלגול הנכרי פוטר [וכן מירוחו פוטר כנ"ל].
 ואם היתה העיסה ביד נכרי בשעת נתינת המים לקמח ואח"כ נתנה לישראל וגלגלה – חייבת בחלה. ואעפ"י שמשעת נתינת המים אפשר להפריש ממנה חלה, עדיין לא נגמרה מלאכתה להאסר באכילת עראי, שעדיין לא הגיעה שעת החיוב הגמור בחלה עד הגלגול, ובאותה שעה של ישראל היתה (עפ"י פסקי חלה להרשב"א ב ומאירי חלה ג, ב).
 וכן הדין בעיסת הקדש שפדאה בין נתינת המים לגלגול – חייבת (עפ"י חדושי הגר"ח הלוי תרומות א, כב; אחיעזר יו"ד לט).

ג. אמר רבי אושעיא: מערים אדם על תבואתו ומכניסה במוץ שלה [אלא שמגונה הדבר. ע' ברכות לה: וגטין פא; טור יו"ד שכד].

א. רש"י (בפסחים ט. ובע"ז מא: ובנדה טו:) כתב שאין זה מועיל אלא לאכילת בהמה או לאכילת עראי של אדם, אבל אכילת קבע – אסורה. וכן הסכימו התוס'. אבל הר' אפרים פרש שמותר אף באכילת קבע [ומה שאמרו 'כדי שתהא בהמתו אוכלת – מפני שדרכו להערים ולומר שלצורך בהמתו הוא מכניס, שמתבייש לומר לצורך עצמו]. וכן נקט הרשב"א (בשו"ת, ח"א שסא).

ב. הכניס במוץ וגמר מלאכתם בבית והוציאם וחזר והכניסם דרך שער הבית – משמע בתוס' שאינם מתחייבים. והמאירי (בביצה לד:) נסתפק בדבר. ובמנחת חינוך (שצה) ובחזון איש (שביעית א, ח) נקטו לחיוב. (וע' שאגת אריה צו; דובב מישרים ח"א צה, ובהגהות מלא הרועים כאן; ברכת שמעון פסחים ז; חדושי ר' שמואל שם ח).

ג. נחלקו הראשונים בדברים שדרכם להימרח חוץ לבית, ונמרחו בתוך הבית, האם חייבים (רמב"ם רמב"ן ועוד) אם לאו (רש"י ותוס' ועוד).

ישנה הערמה נוספת לפטור ממעשרות, ע"י הכנסתם הביתה דרך גגות וקרפיות.

ד. נכרי שהפריש פטר חמור (רש"י פרש שהפריש שה לפדיון. והתוס' פרשו כלפי הפטר-חמור עצמו) – מודיעים אותו שאינו חייב, ומותר בגיזה ועבודה (כלומר מותר בהנאה אפילו לדעת התנאים שפטר חמור אסור בהנאה. עפ"י תוס'. יש מי שכתב שהמדובר על איסור 'גיזה ועבודה' ככפסוה"מ, ולא בתורת הנאה. ע' בפירוש הריב"ן למכות כא: שפ"א בכורות ט:).

דפים טז – טח

ק"ז. א. מהו סדר עבודות מנחת העומר לאחר ניפוי הסולת?

ב. האם מותר לקצור ולהכין קמח מן התבואה החדשה, טרם קרב העומר?

א. נותן שמן לתוך העשרון (= הכלי), נותן הסולת לתוכו, וחוזר ויוצק שמן על הסולת ובולל (עפ"י רש"י ותוס'). ושוב נותן שמן בשלישית, כבשאר מנחות. תוס' עפ"י משנה להלן עד:), ונותן עתה לבונה (מפרשים), מניף, מגיש לגבי מזבח, קומץ, מקטיר הקומץ. שאר המנחה נאכל לכהנים.

ב. אסור לקצור קודם העומר מלבד בבית השלחין שבעמקים (שאינן העומר בא משם, וגם יש הפסד אם יאחרו מלקצור שם (עפ"י רש"י ותוס'). ויש גורסים: בית השלחין ובית העמקים. עתוס'). וגם שם לא התירו חכמים אלא לקצור אבל לא לגדוש (לפי שאין באיחור הגדיש הפסד. תוס').